

Kvinner ansatt i vitenskapelig stilling på Universitetet i Oslo 1900-1940. Hvor, når og hvem?

Hvor, når og hvem? De opplysningene jeg legger frem, er samlet inn fordi jeg stilte spørsmålet i forbindelse med en oversikt over norske kvinnelige geologer, som jeg arbeider med. Da stoffet var satt opp i tabellform, slo det meg at dette svaret på mitt spørsmål reiser nye spørsmål: Hvorfor der? Hvorfor da?

Universitetet i Oslo, Karl Johans gate 47., Foto: Ukjent, Eier: Oslo museum.

Fakta: Om forfatteren Vibeke Eeg-Henriksen

Artikkelen er skrevet av bibliotekar Vibeke Eeg-Henriksen og sto på trykk i Nytt om kvinneforskning nr. 1 1981.

▼

Jeg har ikke samlet materiale som kan gi grunnlag for å svare på de spørsmålene. Derimot vakte svaret på mitt første spørsmål en viss interesse, da jeg la det frem på seminar i vitenskapshistorie september 1980. Jeg presenterer det derfor slik det foreligger.

Vi skal ta for oss fire trekk ved oversikten: Fordeling på sted, det vil si fakultet, fordeling i tid, fordeling på akademisk grad eller stilling og endelig sivilstand og antall barn.

Men la oss først repetere et par viktige årstall fra kvinnehistorien:

- 1884: Adgang til å avlegge embedseksamen.
- 1890: Første kandidater.
- 1912: Adgang til embeder med visse begrensninger.
- 1938: Adgang til alle embeder.

Hvor: Universitetets fakulteter

Universitetet hadde opprinnelig fire fakulteter: Teologisk, juridisk, medisinsk og filosofisk. I 1860 ble sistnevnte oppdelt i historisk-filosofisk (hist.fil.) og matematisk naturvitenskapelig (mat.nat.). Fra 1890 til 1939 fordeler kvinnekandidatene seg med 8 (0,5 prosent) på teologisk, 84 (1,8 prosent) på juridisk, 180 (6,2 prosent) på medisinsk, 202 (17 prosent) på hist.-fil., 42 (6,6 prosent) på mat.nat.

På de tre førstnevnte fakultet ble ingen kvinner ansatt. På de to sistnevnte har hist.fil. høyeste andel kvinnekandidater, men bare tre ansettelser, mens mat.nat. har få kandidater, men elleve ansettelser. Hvorfor?

Ans. år		Født/gift/barn	Ak.grad	Stilling
Mat. Nat.Fak.				
1900	Kristine Bonnevie	1872	uten embedseksamen	Konservator zool.lab.
	I.kv.ansatt		Dr.philos 1906	Professor 1912
1902	Thekla Resvoll	1871/1895/1905	cand.real.	Amanuensis bot.lab.
			dr.philos 1917	Assistent 1901
1905	Emily Arnesen	1867	uten embedseksamen	Konst.konservator
			dr.philos 1904	I.mus.Konservator 1911
1916	Ellen Greditsch	1879	cand.pharm 1904	Dosent radiokjemi
			dr.philos 1914	Assistent 1903
				Stipendiat 1911
				Professor 1929
1916	Gudrun Ruud	1882	cand.real 1913	Amanuensis zool.lab.
				Assistent 1912
1917	Mimi Johnson - g. Høst	1890/1919/1920	cand.min. (Bergeksamen 1912)	Konservator geol.museum
			I. kvinne	Assistent 1913
1917	Birgit Parmann	1895	stud.real	Konst.konservator paleont.museum
1919	Aslaug Sverdrup - g. Somme	1892/1930/1931	cand.real 1918	Amanuensis. Inst.Arvelighetsforskning
			dr.philos 1931	Forskn.
1919	Milda Prytz	1891	cand.pharm	Amanuensis Kjem.inst.
			dr.philos 1925	
1920	Margot Dorenfeldt g. Holtan	1895/1923/1923	kjemiingeniør NTH 1919	Amanuensis Kjemi inst.
			I. kvinne	
1921	Hanna Resvoll g. Holmsen	1873/1909/1911	cand.real 1910	Dosent Plantegeografi
				Stipendiat 1915
Hist.fil.Fak.				
1931	Anne Holtmark	1896	cand.phil 1924	Dosent Norrøn Mytologi
			dr.philos 1936	
1938	Helga Eng	1875	uten embedseksamen	Professor Pedagogikk
			dr.philos 1913	
1939	Ingerid Dal	1895	dr.philos 1931	Professor germansk filologi
				hjelpelærer 1938

Vibeke Eeg-Henriksens oversikt over kvinner som ble ansatt ved Universitetet i Oslo i perioden 1900–1939

Når: Kvinner ansettes i vitenskapelige stillinger

På hist. fil. tilsettes en filolog i 1931 og nok en i 1939. 1938 blir Pedagogisk institutt tilknyttet Universitetet, og veteranen Helga Eng blir professor. Her ser vi formodentlig begynnelse på en tendens som fortsetter etter 1945.

I 1979 har hist.fil. høyeste andel kvinnelig vitenskapelig personal (25 prosent). På mat.nat. derimot, fordeler tilsettelsene seg med 11 før og ingen etter 1921, herav hele åtte 1916–1921. I 1979 hadde mat.nat. nest-lavest andel kvinnelig vitenskapelig personale (12 prosent). Bare medisin scorer under med 7 prosent. Hvorfor dette «avviket» på mat.nat.? Det skal vi se nærmere på i avsnitt II.

På hist.fil. var riktignok student Astri Brøgger konstituert amanuensis ved Etnografisk museum 1904–1905. Jeg har ikke ført henne opp i oversikten på grunn av følgende: Hun var datter av W.C. Brøgger, Universitetsrektor, og arbeidet som assistent ved samlingene i forbindelse med overflytting til det nye museum. Da amanuensis bli syk, fant man av hensyn til kontinuiteten i arbeidet at den beste løsning ad hoc var at A.W. ble konstituert amanuensis uten utlysning av stillingen; så meget mere som A.W. ikke regnet med «at blive staaende i Posten naar hun indtræder i Ægteskab.»

Akademisk grad eller stilling

Hist.fil : Samtlige var dr. phil. og dosent eller høyere.

Mat.nat: 6 av 11 var dr. phil. og 2 c.real. 3 var dosent eller høyere, de øvrige amanuensis og konservator. I mangel av en oversikt over samtlige stillinger kan jeg ikke si noe om det vanlige/uvanlige i så måte.

Sivilstand/barn

Hist.fil.: 3 ugifte

Mat.nat.: 2 gifter seg og slutter

6 ugifte - hvorav 1 går over i annen virksomhet.

3 gifte - hvorav 2 fødte barn, i 1905 og 1931.

En hadde ett barn på 10 år ved ansettelsen.

Perioden er karakterisert ved lav ekteskapsfrekvens, særlig for kvinner i 'borgerklassen', synkende prosentdel gifte yrkesaktive kvinner/ alle yrkesaktive kvinner, men stigende prosentdel

gifte yrkesaktive kvinner innen gruppen kvinnelige funksjonærer. Til sammenligning: prosentdel

gifte kvinner av alle kvinner ansatt:

År	1890	1910	1930
Industri	11	7	6.4
Lærerinner	3.6	9,1	15

I «vår» gruppe var de fleste ugifte - som vanlig for yrkeskvinner i perioden. Om de 3 som var gift utgjør en stor eller liten prosentdel kan ikke spille noen rolle for karakteristikken. Hvis vi nå summerer det vi har lest ut av oversikten, kan vi trekke opp konturen av den typiske kvinne i vitenskapelig stilling på Kgl. Frederiks før andre verdenskrig:

Hun var født mellom 1870 og 1895, ansatt ved Ma.-Nat.fak., hadde lavere grads ansettelse (under dosent), hadde høyeste grad utdannelse (dr.phil.) og var ugift.

Videre kan tabellen gi grunnlag for å stille spørsmålet:

Ville det være riktig å skrive Universitetshistorien for eksempel slik: «Kvinner var i praksis utestengt fra de vitenskapelige stillinger inntil (etter andre verdenskrig?) - bortsett fra enkelte unntak som bekrefter reglen - samt en liten gruppe realister som slapp til under og like etter første.verdenskrig.»

II

Nå har vi fått svar på spørsmålet: 'Hvor, når og hvem?'

Hvorfor så få kvinner?

I innledningen nevnte jeg at dette reiser nye spørsmål, og at jeg ikke har materiale til å gå nærmere inn på Hvorfor der og da? På den annen side har jeg et visst grunnlag for en *educated guess*: Den går ut på at kvinnene slapp til på Mat.-Nat. 1900–1921 - og ganske særlig 1916–1921 – på grunn av mangel på mannlige søkere. Underlaget for dette forslaget legger jeg frem i det følgende:

Kvinnehistorien har forlengst fastslått at «i de ypperlige tider under og like etter første verdenskrig fikk kvinnene så noen lunde lett de stillinger deres utdannelse kvalifiserte dem til.» Kan det ha vært slik at dette også gjorde seg gjeldende på Kgl. Frederiks?

Enkelte eksempler kan godtgjøre at der var en alminnelig mangel på folk med høyere utdannelse: Statens lønnskommisjon av 1919 sier at der har vært 159 prosent prisstigning 1914–1919. Statstjenestemennenes økonomiske stilling er bekymringsfull og folk forlater sine stillinger.

Etatene får ikke folk i stillinger som krever høyere utdanning. Der er lærernød ved høyere almenkoler.

Universitetets jubileumsberetning omtaler for tiden før 1921 «særlige stipendier til teologiske, juridiske og medisinske studenter på grunn av mangel på tilgang til disse akademiske yrker.»

Ekspanderende økonomi: realister finner andre jobber

I en tid med en sterkt ekspanderende økonomi er det rimelig å anta at det vil være ennå lettere å finne en tilfredsstillende ansettelse for folk med naturvitenskapelig/teknisk bakgrunn enn for akademikere med annen bakgrunn. R. Friedman, NAVF, som tok sin Ph.D. 1978 på en undersøkelse om «Værvarslinga på Vestlandet», sier han støtter en slik oppfatning. For eksempel klager professor Bjerknes cirka 1920 over at det er umulig å få folk til å komme til Geofysisk institutt i Bergen - de gir til næringslivet eller til NTH.

I 1917 slår Fridtjof Nansen fast at politikerne mangler forståelse for vitenskapens avgjørende betydning for et folks tilværelse. Krigen har vist dette med ildskrift, men i Norge blir vitenskapens menn sulteforet. Deres kår er dårligere enn handelsbetjenters, kontormenns, ja, selv en tømmerhugger tjener nu mer enn en alminnelig vitenskapsmann. Følgen er at tilgangen på yngre krefter blir stadig dårligere, idet de skremmes bort og trekkes inn i det praktiske liv.

Det er mulig at Nansen hadde dekning for sine ord når det gjaldt menn. Vi kan notere oss en henvendelse i 1918 om de kvinnelige handelsfunksjonærens lave lønninger fra «De norske sedelighetsforeninger» til Sosialdepartementet: «Centralstyret har hatt rik erfaring for at lønninger for kvinder saa lave, at de ikke gir tilstrækkelig til livsopphold - er en av de medvirkende grunde til at vedk. kvinder kan indlate sig paa et letsindig liv».

I alle fall ser vi godtgjort at dette er en av de perioder hvor Staten taper i kappløpet om den akademiske arbeidskraft. Rektor Brøggers uttalelse fra 1916 gir ytterligere inntrykk av hvor skoen trykker: «amanuenser og andre vitenskapelige tjenestemenn må nu sidestilles med lærere i den høiere skole...»

Kvinnene kommer til

Noen eksempler fra tilsettinger i perioden belyser forholdene: I 1917 var Mimi Johnson den ene av to søkere til konservatorstillingen ved Geologisk Museum. Den andre søkeren, en mann, satte som betingelse en lønn på minimum 6000 kroner i året.

I 1917 var Mimi Johnson den ene av to søkere til konservatorstillingen ved Geologisk Museum. Den andre søkeren, en mann, ville ha en lønn på 6000 kroner i året. Konservatorgasje lå flere tusen kroner lavere, og han kom ikke i betraktning.

Han arbeidet da i USA og mente det var det minste han måtte ha for å forsørge en familie. Konservatorgasje lå flere tusen kroner lavere, og han kom derfor ikke i betraktning. Mimi Johnson hadde for øvrig skaffet seg en så solid posisjon i faget at der er all grunn til å anta at hun ville blitt innstillet under alle omstendigheter.

På Paleontologisk museum ble eneste søker, student Birgit Parmann, konstituert konservator. Ved Bergen Museum ble nyopprettet konservatorstilling i geologi besatt 1918 med stud.real Astrid Monsen (c.real 1924) som eneste søker. I 1920 ble tilsvarende stilling i botanikk besatt med en kvinnelig stud.real, også hun senere c.real.

Jeg har ikke sett nærmere på de øvrige kvinneansettelser i perioden, men ifølge Jubileumsberetningen ser de slik ut: Zoologi/arvelighetsforskn.: Ruud, 1916, og Sverdrup, 1919, har begge vært Bonnevie's assistenter. Kjemi: Gleditsch, 1916, eneste søker. Prytz, 1919, og Dorenfeldt, 1920, ansettes i en periode som preges av «hyppig skitte av personale». Botanikk: H.Resvoll-Holmsen, 1921, var ikke eneste søker. Det foregikk, ifølge mine muntlige kilder, en temmelig hissig tautrekking forut for hennes ansettelse.

Mellomkrigstiden: Få ansettelser

Sikkert er det at 1920-årene representerer et omslag. Mens universitetsbudsjettet gjennomgikk en økning i foregående periode- for eksempel 71 nye stillinger bevilget 1911-1921, så kulminerte oppgangen med budsjettet for 1921/22.

«Det er ingen tvil om at mange begavelser gikk tapt for forskningen i 1920- og 1930 årene fordi Universitetet ikke hadde noe å by dem ... Følgende viste seg med all ønskelig tydelighet etter krigen og langt inn i 1950-årene... Det var til og med vanskelig å få besatt ledige stillinger i gamle tradisjonelle fag som for eksempel språkfagene engelsk, fransk og tysk ved Hist.- Fil.»

Situasjonen 1920–1940 kan vel sies å være «selvinnlysende» utfra dagens alminnelige syn på stagnasjon i mellomkrigstiden. I de fete år som fulgte etter 1945 vekket spørsmålet «Women in science - why so few?» en viss oppmerksomhet. Etterat vi nå har sett på tiden før 1920, kan vi kanskje konkludere med enda et spørsmålstegn: Hva i perioden burde vekke vår nysgjerrighet med henhold til «Women in science»? Er det Why so few - eller er det Why so many?

Kilder

- Universitetet i Oslo. Jubileumsberetning 1911-1961.
- Navneregister: Samtlige kvinnenavn er sjekket. Stillinger ved UB er utelatt i min oversikt.
- Studentjubileumsbøker
- Intervju med personene/pårørende
- Etnografisk museums arkiv, Kopibok 1903. J.nr. 10.
- J. Reuz Gjeremoe. Kvinnene til sosialismen, Oslo 1934.
- A. Caspari Agerholt: Den norske kvinnebevegelsens historie: Ny utgave,Oslo 1973.
- Nansøns Røst, Oslo 1942, s.542.
- Ida Blom: Barnebegrensning - synd eller sund fornuft, Oslo 1980, s.105.
- Bergen Museum. Årsberetning og arkiv.
- H. vogt: Forskningens status i Norge før 1949. I: I forskningens lys, Oslo 1974.

KVINNER I AKADEMIA

Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.